

նոցայ զրուցեց և ասաց թէ ո՞ղջ էք, այսինքն աղէկ էք մի լա՛ւ էք մի. և նոցայ ճանաչեցին և խնդացին. կալան զոտս նորայ և երկիր պագին. և այն ատին Ջատկին ի լեառն գալիլեայ երևեցաւ առաքելոցն, և ի հետ նոցայ զրուցեց և ասաց. Գնացէ՛ք այսուհետև մկրտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս: Եւ բանի անգամ յետ յարու. թեանն ի ծովեզերն երևեցաւ, և նորաստեղծ ձուկն ի կրակին խորովեալ կերան: Եւ ի վերնատունն դրաւն փախելաւքն հմուտ և երևեցաւ, ողջոյն հետ նոցայ և ասաց. Մի երկնչիք ես եմ, եւ իմաւուսայ ճանապարհին ի հետ կղևոսեանցն զնաց և զրուցեց, և զհացն ի հետ նոցա բեկեաց: Եւ հայրն Սրբահամ և մեծատունն և աղբատ Ղազարն զմիմեանս տեսին և ճանաչեցին և հետ միմեանց զրուցեցին, Ով ոք որ ասէ թէ յարութիւն չկայ կամ զրուցել չկայ, անթողի մեղք և չարիք է, հերժուածող է և նզոված: Երբ զրուց չկայ նայ՝ որով տի աւրհեմք զԱստուած և զովն և զհանան, զի գրեալ է. թէ անտէնին ատին ի հրեշտակաց հետ պիտի աւրհնեն զԱստուած և զովն և զոհանան: Եւ մեծ մարգարէն լսայի ասէ. Յարիցեն մեռեալք, կենդանացին ամենեքեան որք եղեալ են ի գերեզմանի. Ջարթիցեն ցըն.

ծասցեն և ուրախ եղիցին դադարեալք երկրի. եւ Եզեկիէլ մարգարէն ասէ. կցեցաւ ոսկր առ ոսկր և յարեան և կացին ժողովուրդ բազում յոյժ յոյժ: Եւ Ներսէս հայրապետն ասէ. Գերեզմանք մարդկան բացուին, փտեալ մարմինքն նորոգին, և զոր կեալ | թերեւս ըլլայ կրեալ կամ կրեալ | ձկանց ծովին և զոր զազանքն ի ցամաքին:

« Եւ երբ այսպիսի յոյս և մխիթարութիւն կայ, որպիսի երթանք և տեսնուք զմեր հայրն և զմայրն, զբոյրն և զեղբայրն և զազգականքն և զղրացիսն, զսիրելիս և զբարեկամս, ճանաչեմք զմիմեանս և զրուցեմք հետ միմեանց, ասեմք և լսեմք: Եւ հետ հրեշտակաց միաձայնեալ աւրհնեմք զովեմք և բարեբանեմք սուրբ զերրորդութիւնն:

« Եւ ի ծովն էր խիղդէր և ապրանքն ի ծովն էր զնացեր նայ քիչ մի հոգալու էր. նայ Սիւնան եղբայրս հիմի հետ արդարոցն է, ի փառս և ի պատիւ, զի ինչ որ ունէր՝ փողք ի շատէ ի փողբուստ ի վեր մեղք և (յ)անցանք ամմէնն ըսպանն նողին վիզն մնաց. և ապրանքն առնաւոչ այլ պիտի վճարէ յար դատաստանին ըստ այնմ թէ. եւ մազ մի ոչ կորիցէ ի զլիոց ձերոց »:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՕՁՆԵՑԻՈՅ

ԸՆԴԴԷՄ ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆԱՑ ՃԱՌԻՆ

Մենք զէպքերը մեծ մարդիկ կը շինեն: Պատերազմը անուանի զօրավարներ կը յարուցանէ. մոլորութիւնները մեծամեծ հայրապետներ: Անշուշտ ո՛չ Աթմաս մը, ոչ Կիրեղ, ոչ Ոգոստինոս մը պիտի ունենայինք այնքան մեծ, և թէ անոնք ապրած չըլլային կրօնական և աստուածաբանական հրատապ կոիւնքերու ժամանակ:

Նոյն այդ հակաճառութեանց պայքարը՝ տուաւ և Հայ Եկեղեցւոյ Օձնեցի մեծ հայրապետ մը, ո՛չ ինչ ընդհատ ուղղափառ հաւատոյ քաջ ախոյաններէ և մեծութեան և հանճարի ամէն ձիրքերով օժտուողներէ:

Նորը և խորաթափանց միտք, քաջահմուտ՝ նախնի Ս. Հարց, հզօր աստուածաբան, պայծառամիտ իմաստասէր,

այնպիսի նուրբ և կուռ փաստեր ունի՝ որ կարծես Յոյն Հարց ներութեանց իսկու-թիւնն է որ կը ցուցնէ իւր վարդապետական գրուածոց մէջ, բառակազմութիւնը զարգացած, բացատրութիւնները պարզ, դիւրամատչելի քան արդի աստուածաբաններէն շատերունը, անաչառ, ուղղասէր, հարուածող զրիչ։ Ո՛չ միայն հմուտ աստուածաբան՝ այլ և արթուն հովիւ, կազմակերպող միտք եկեղեցական կարգադրութեանց. նա իւր դարուն առաջին հայ հանճարն է, ճոխ՝ գիտութեամբ, ճոխ՝ կազմակերպութեամբ, ճոխ՝ ոսկեփայլ մօրութեով։

Իմաստասէր հայրապետս երեք աստուածաբանական հակաճառութիւններ զբաժնէ, որոնց երկուքը «Բնդդեմ Երեւոյս կոնաց» և «Վլասն Մարմնաւորութեան Բաժնի» բարձրաթիւի, զուտ աստուածաբանական են։

«Վասն Մարմնաւորութեանը» որ դեռ նոր երևան ելած է կորստեան մութ քողի տակէն՝ շատ աւելի նուրբ և խոր է քան միւսները, ուր իմաստասիրական որոշ և համառօտ սահմաններով սուր զանազանութիւններ, համոզիչ փաստեր ունի, և կը զանդիւն այնպիսի աստուածաբանական զարգացած բացատրութիւններ՝ իբրեւ թէ այս դարու աստուածաբան մ'ըլլար նա, և կարծես թէ մեծ Ալեքինացւոյն քանի մը հրաշալի էջերը կը կարդաս։ Իսկ «Բնդդեմ Երեւոյս կոնաց»-ը բոլորովին աստուածաբանական հանգամանք ունի. հոս ալ թէպէտ բարձր աստուածաբանութիւնը և խորութիւնը չի պակսիր, բայց աւելի Ս. Գրոց և Ս. Հարց վկայութեանց և աստուածաբանական յայտնի ճշմարտութեանց, առանձնեւ ճարտար հիստուածքին, պարզ բացատրութեանց մէջն է իսկական էութիւնը։ Բայց ունի նաև աստուածաբանական իսկատիպ շատ գեղեցիկ գիւտեր։

Այս երկու ճառերէն մին բանական գրուածք է, միւսը՝ աստուածաբանական։ Մէկ խօսքով երկուքը միասին կրնան կազմել աստուածաբանութեան «Յաղագս Բանին մարմնացելոյ» ճառին զասագիրք

մը, հոն այս ճառիս վերաբերեալ ամէն մաս ջօշափած ըլլալուն համար։

Երկու ճառերն ալ, որոնց խնդիրը հարկաւ ժողովրդեան դիւրամատչելի չըլլալուն համար (քանի որ Քրիստոսի երկուց բը՝ նութեանց դժուարին խնդրոյն վրայ են) բոլորովին տեսական աստուածաբանութեան ասպարիզին մէջ կը փնտռեն։

Իսկ երբորդ ճառը «Բնդդեմ Պառիկի» կոնացը աւելի ժողովրդական աստուածաբանական գրութեան մը բնոյթն ունի, նիւթին աւելի ժողովրդական ըլլալուն համար։

Հոն գիտնականօրէն կը հերքէ սրբոց պատկերաց յարգութեան կապաշտութիւն համարելը և կը ցուցնէ այն անհուն տարբերութիւնը՝ որ կայ կուռքերու և քրիստոնեայ պաշտամանց առարկայից և դիւանաց մէջ։ Ըճառս աւելի ժողովրդեան համար գրած է ուղղակի, զգուշացնելու համար մոլորեալ Մարագոմեցիներէն, որոնք «որո՞ւ «գայթ իբրեւ զվարձ հաւորաց ձգեալ ի «մէջ ժողովրդեան ազգի իւրոյ ըմբռնել «զարմարս և զպարզամիտս ի մարդկանէ»։ որոնք եկեղեցին վերանորոգելու պատուակով «չարեաց ի չարիս վերացեալ «եւրն, ի պատկերամարտութիւնէ ի իսա «չամարտութիւն, և ի քրիստոսատեցու «թիւն, և անուստ յանաստուածութիւն «և դիւսպաշտութիւն»։

Այս ճառիս մէջ Օձնեցին շատ բազմակողմանի գիտութիւն կը ցուցնէ՝ մանաւանդ հեթանոսական շատ ազգերու պաշտամանց մասին։

Յետ այս թռիչով ընդհանուր տեսութեանց՝ դառնանք բուն մեր նպատակին։

Երեւոյս կոնաց դէմ ճառը երեք որոշ մասերու կրնանք բաժնել։

Ա. — Համառօտ իրաւարան մը. 48-49 էջ. (տպ. ի Վենետիկ. 1833).

Բ. — Պաշտպանութիւն երկուց բնութեանց ի Քրիստոս. 49-66.

Գ. — Հերքումն Քրիստոսի երեւութական մարմնաւորութեան. 66-80.

Առաջին մասը թերեւ աւելի յարմար էր «Վասն Մարմնաւորութեան» ճառին, բայց

որովհետեւ Քրիստոսի երկու բնութիւնէն ներքապէս, անմիջապէս կախուած է և կապ ունի նաև իրական շօշափելի մարմին ունենալը և միանգամայն Աստուած ըլլալը, անոր համար նախ երկու բնութիւնը կը պաշտպանէ և ապա կ'անցնի բուն երևութականութեան: Անշուշտ մոլորեալները այս դրութեամբ կը մերժեն եկեղեցւոյ վարդապետութիւնները: Զակէ՝ հիմը, շէնքն ինքնին կը փլչի:

Ս. Հայրապետը լի աստուածային ճշմարտութեանց նախանձով՝ կը սկսի իւր հակաճառութիւնը: «Յանուն Նորա (Քրիստոսի) խրախոյս բառնամք, յաղագս «նորին անաւասիկ և ստեմամբ զատելիս «նորա. զկատարելագոյնն գնոսին ստեղծելու զասելութիւն»:

Աղանդաւոր Մայրագոմեցիք առիթ առնելով դարուն կրօնական շփոթութիւնն ի Հայաստան՝ փաղկեղոնի ժողովոյն նկատմամբ, երկու բնութիւն չըսելու պատրուակով «Ձի մի՛ երկուց, ասեն, ակնարկու «թիւն տայցեմք քնութեանց ի մին Քրիստոս» և հետևաբար այնքան «նրքն և նուաղեցուցանին որ վասն Քրիստոսի «մարմնոյն մտածութիւնը և ճառք մինչ «գի առ աշս երևութեան կարծիս արկաւ «նել մարմնացելոյ թանին»:

Ահաւասիկ ներկայ ճառիս բուն էական խնդիրը, թշնամիները կը ժխտէին Քրիստոսի երկու բնութիւնը, որպէս զի ցօղարկեն անով իրենց մոլորութիւնը և ժխտեն իրական մարդկային շարժարելի մարմին: Իսկ Ս. Հայրապետը կը հերքէ զօրեղ փաստերով անոնց թիւր կարծիքները, մանաւանդ հերետիկոսութիւնները, հաստատելով թէ Քրիստոս երկու բնութիւն ունի, որովհետեւ կատարեալ Աստուած էր և կատարեալ մարդ, և ի՞նչ կատարեալ մարդ, ուրեմն ունէր նիւթական, շօշափելի, շարժարելի մարմին, որպէս ընդհանրական Եկեղեցին կը խոստովանի: Եւ այս ճշմարտութիւնները կը կը հաստատէ Ս. Գրոց անհերքելի աստուածատուր փաստերով և Ս. Հարց անթիւ վկայութիւններով:

Սովորութիւն է հերետիկոսներուն իրենց մոլորութիւնները քանի մը աղաւաղեալ, խանգարեալ Ս. Գրոց վկայութեանց կամ երկմիտ բացատրութիւններու տակ ծածկել, և բառերու իմաստակ առուննելու վրայ յենուլ: Եւ ահա ճիշդ այս կերպարանքն ունին Մայրագոմեցւոյ վարդապետութիւններն Օձնեցւոյ մէջբերութիւններուն մէջ:

Քրիստոսի տնօրէնութեանց սկիզբէն է որ կը սկսին կերպով մը. Մայրագոմեցին չարամիտ նրբութեամբ կը մերժէ Մարմնացաւ ի կուսէն բացատրութիւնը, ղնելով ի կուսին երկդիմի բացատրութիւնը, հասկնալով թէ Քրիստոս անցաւ ի կուսէն առանց բան մ'առնելու անկէ, ինչպէս ջուրը խողովակէն. և հետևաբար մարդկային իրական մարմին մը չառաւ: Մինչ ի կուսէն ձեւը աւելի որոշ է և համեմատ Ս. Գրոց. որով Յիսուս առաւ ի Ս. կուսէն այն՝ ինչ որ այլ որդիք իրենց ժօրէն կ'առնուն:

Յետ այս հիմը գնելու թէ զգեցաւ մարմին շօշափելի թէ Ս. կուսէն, այն է մարդ կատարեալ եղաւ բնութեամբ, հիւսնալի և միանգամայն պարզ աստուածորանութեամբ կը մեկնէ զանազան կերպերով թէ ինչ է երկու բնութիւնը ըսելը. «Ձի ոչ է մի բնութիւն մարմնոյն և թանին ըստ «նոյնութեան բնութեան... անեղ, յանեղագունէն եղեալ ի Հօրէ, մարմին ստա «ցական յարգանդէ կուսին զգեցաւ, ապա «ուրեմն ոչ է ըստ բնութեան նոյնութեան «մի բնութիւն»:

Այս արևաւ պէս պայծառ մեկնութիւններէն կ'անցնի Ս. Կիրիլի Մի է բնութիւն թանին մարմնացելոյ հռչակաւոր բանաձևին, որ ի հինա շատ զլուխներ տաքցուցել է, քար զայթակղութեան ըլլալով սղէտ պարզամիտներուն և զէն չարութեան խաբեբայ մոլորիլոց:

Ս. Յովհանն իւր սուր և ճշմարտասէր մտքով թափանցած այս բանաձևին իբրև պաշտպան և թարգման մեր նախին Հարց ուղղամիտ ըմբռնման՝ կ'իմացնէ իւր հակառակորդաց թէ մենք այս բանաձևը «խելայեղ և ջախջախ մտածութեամբ» չենք

ըսեմ, այլ իւր հեղինակին ուղիղ իմաստով։ Այս բանաձևով Ս. Կիրեղ զնչաստոր կը նզովէր որ երկու բնութիւն (φύσις) կը դաւանէր ի փրիստոս, բնութիւն՝ իմանալով ինքնին դիմատուր անձնաւորութիւն և հետևաբար այլ ոմն ուրոյն մարդ, այլ ոմն ուրոյն Աստուած, և Բանն Աստուծոյ այդ Յիսուս մարդուն մէջ իբր ի տաճարի կը բնակէր, կամ իբրև զգետ վրան առած էր, և Ս. Կուսամայրը Գրիստոսածին կը կոչէր, ոչ Աստուածածին։

Հակառակ այս այլանդակ մոլորութեան Ս. Կիրեղը դրաւ «Մի է բնութիւն (անձն «իմանալով ինչպէս Նեստոր) Բանին մարդ» և մնացելոյ » հաստատելով իրական, նիւթական, բնական միութիւնը Աստուծաւ մարդոյն, այս մէկ անհատը, Աստուծաւ մարդը, և ոչ այս Աստուածը, և այս մարդը առանձին։

Սոյն իմաստով է որ ընդգրկել է Հայ Եկեղեցին այն բանաձևը. այս էր Ս. Կիրեղի միտքը, այսպէս հասկցեր է Ս. Օմենցին. «Ոչ որպէս թէ միոյն ի միւսմէն ի բաց «բարձեալ և կամ լուծեալք ի միմեանց «... այլ զոր էրն ոչ ի բաց թողլով, «եղև՝ զոր ոչն էր»։ այս է և արդի կաթողիկէ աստուածաբանից լեզուն. այսպէս հասկած են Նարեկացին, զոյգ Ներսէսները, և անոր համար Հայերը զՅոյնները իբրև Նեստորական կ'ամբաստանէին։

Օմենցին ի հաստատութիւն իւր ուղիղ մտաց շատ վկայութիւններ կը շարէ Ս. Կիրեղէն, որուն հեղինակութեամբ չարաւ միտ մոլորեալները կը զեղծանէին։ Նոյն այս պայքարն է որ կը տեսնեն և յաջորդէ չլիբերն մէջ։ Մայրապոմեցիք մէկ մոլորութիւն չունէին, ամէն հերետիկոս հոն կ'երևնայ, և Օմենցին շատ լաւ կը ցուցադրէ այդ քողարկուած մոլորութիւններն ու հեղինակները. «Գոյ հնար, կ'ըսէ, «Թուել զխիճս հնդեղատի, և զաւագ ծոռ «վու և զշիթս անձրևի և ոչ զստեղծեալն «առ ի քէն նորագիտ բանս և իրս» կը գրէ առ Սարգիս Մայրապոմեցի՝ կոչելով «խանգարիչ տանս Հայոց»։

Մոլորեալները մի բնութիւն ըսելու

մղձաւանջէն բռնուած, ան ալ հերետիկոս մտքով «Որ Մանրեցեացն հայի աղհաւ տանս»՝ մերժեցին թէ մարդս բնութիւն ունենայ «Ոչ ասի այլ բնութիւն, բայց «արարչականն եեթ և ամենայնքս ի նմա» «նէ ամանցոցեալք՝ զնա ունին միայն «իւրեանց բնութիւն», որ պարզապէս կամ անաստուածութիւն է կամ բազմաստուածութիւն, և երկուքն ալ անաստուածութիւն։

Բայց որովհետեւ կ'ընդունէին թէ փրիստոս մարմին առաւ, բայց ոչ բնութիւն մարդկային. «Իսկ զմարմին՝ մարմին փրիստոսի ասեմ և ոչ բնութիւն», այլ աստուածային բնութիւնն եղաւ մարդկային բնութիւն. անըմբռնելի յիմարութիւն... որուն պարզ և կուռ պատասխան մը կուտայ դառնացած հայրապետը. «Փախչիս «ի բնութեանդ անուանէ, ընդ նմին և «յերկուցը ասելոյ, և ոչ զիտեա թէ մարդ» «մին ասելով՝ յերկուսին ի ներքս ըմբռնիս «յորոց փախչիս... զնանն ի Հօրէ ասեւ» «լով զՀօրն տացես նմա զբնութիւն, իսկ «զմարմինն ի մարդկանէ ասելով՝ զոյր «ունել ասես նմա բնութիւն եթէ ոչ «զմարդկանս. որ երկուսն ասէ բնութիւնս, «զաստուածայինն և զմարդկայինն ասէ, «զու զո՞վ որ ի նոցանէ ասես զմիդ ա «սեւլով»։ Մոլորեալները սակայն աւելի մարմինը կ'ուզէին ժխտել, այն է իրական մարդկութիւնը քան լոկ երկու բնութիւնը. «Բայց կարծեմ թէ կամիք և ոչ մարմին «Փրիստոսի ասել»։

Յետ զթշնամին իւր սուրով խոցոտելու, կորովաբան լեզուով և ժողովոց վկայութեամբ ըմբռանելու թշնամեաց «այլանս» «դակ և հայհոյիչ շարադրութեան» լեզուն, քանի մը տողով բուն եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը կը բացատրէ. «Բանն «Աստուած գոյութիւն (մարդկային մարդ «միոյն) հանդերձ մարդկային բնութեամբ «ընկալեալ յանարատ արգանդէ կուսին՝ «ընդ ինքեան միաւորեաց անճառապէս «զոյութեան և բնութեան (անձին)»։

Յայտնի է թէ բնութիւն բառը իւր երկմիտ իմաստով շատ անտեղութեանց

պատճառ եղած է, ղեկ աստուածաբանական լեզուն այնչափ զարգացած չըլլալով թէ (φύσις = natura) և թէ (ὁποιασδήποτε = persona) նշանակելով թէ՛ Յունաց և թէ՛ Հայոց ճով ի հնումն։ Եւ այս անտեղութիւնն անդրադարձած էր նաև խորիմաստ Հայրապետը, և կը ծանուցանէ թէ «Երբ կիրպ մեծ գոյ եթէ ոչ արժանապէս գմին «ասել Քրիստոսի բնութիւն... որպէս Ս. Հարցն բարեփառութեան հիմնացեալ «հաւատով»։ որոնք միշտ այս անորոշ բաներուն ճով բացատրութիւն կը դնէին. այսպէս երկուս և մի բանաձևի գեղեցիկ յարմարութեամբ պաշտպանեցին Նեստորի դէմ մի բնութիւն ըսելով, որ անձի իմաստով առած՝ ուրոյն երկուս որդի կը դնէր Սատուծոյ և Տիրամօր։ Նոյնք գործածեցին և Եւտիգէսի բարբառման դէմ զանազանելով աստուածային և մարդկային բնութիւնները երկու բնութիւն ըսելով. հոս բառին այժմեան իսկական նշանակութիւնը գործածելով։

Յետ այս գեղեցիկ աստուածաբանութեան, յետ կտրելու մուրուրեման արմատները, ցուցադրելու ճշմարտութիւնը, կ'ողբայ պատնացած սրտով հասած աղէտը, հոգինհրու կորուստը, և արիննոտ սրտով կը զոչէ. «Ո՛ւր տարցուք զառ ի քէն «հասեալ աղէտս, ո՛ւմ պատմեցուք ըզ-«չարիսս, կամ ո՛ւմ գոյժ տացուք զան-«ջատելոյդ ի կաթանէ, զհատուցելոյդ ի «ստեղծ»։ Կը յորդորէ հայրենի սիրով թողու իւր քմածին ցնորարանութիւնները, դարձի գալ, մտնել ոչխարաց գաւթի, հաւատալ աւելի Ս. Գրոց քան իւր կամաց։ Այս յորդորներով կը փակէ երկուց բնութեանց խնդիրը, համառոտակի քննելու բուն իւր նպատակը, այն է երեւութականութիւնը՝ որ հետեանք է երկու բնութեան խնդրոյն։

Սովորութիւն է և կատար չարութեան մուրերնոց՝ խեղաթիւրել լրբութեամբ թէ՛ Ս. Գիրքն և թէ՛ Ս. Հարց Ճառերը, Եւ ահա այդ հասարակաց ախտով վարակուած էին և Մայրազոմեցիները՝ ինչպէս կը տեսնուի։ Մասնաւորապէս մեր Ս.

Հարց գրութիւններն էին որ խաթարեւ էին ուր որ Քրիստոսի տնօրինական կրից վրայ խօսք կար։ Օձնեցոյն սասառը հոս ևս կը հարուածէ այդ յանդուգն լիբերը, մանաւանդ որ դա մի նենգաւոր միջոց էր մուրութեանց վարակման. «Ի ձեզ հըն-«չեաց բանն Աստուծոյ և առ ձեզ միայն «հնառ անտարանն, զո՛ր ուրեմն հովիւք «քաջը»։ միթէ Լուսաւորիչները, Սահակները, Մնարովանները, տիեզերական Մովսէսները որ ատոնք զրեցին «գո՛ղք էին և աւազակք»։

Ս. Հայրապետը թէ՛ վասն Մարտիանուրութեան Բանին ճառին մէջ և թէ հոս կը խօսի Քրիստոսի կրից և անապականութեան վրայ, առաջնոյն մէջ շատ համառօտ և միայն զՔրիստոս ի գերեզմանի կը նկատէ. իսկ հոս շատ երկար և վարդապետական ոճով, Օձնեցին այս մասին մէջ շատ մանր խնդիրներու կ'իջնէ և կը լուծէ, բան մը որ շատ դժուար է զանել ուրիշ Ս. Հարց ճով այսպիսի մանրախոյզ գրութիւն. դա սուր մտքի արդիւնք է։

Մայրազոմեցիք մերժելով Քրիստոսի մարդկային բնութիւնը ինչպէս տեսանք, կը մերժէին նաև չարչարելի ըլլալը կամ կրքեր ունենալը։ Իրենք ևս, նախիւր մը հին հերետիկոսներու հետ մեղք կը համարէին մարդուս բնութեան ո՛ր և իցէ տկարութիւն, և հետեալաբ Քրիստոս, որ ի մեղաց ազատ էր, չէր կրնար ունենալ այդ կրքերը։

Բայց իմաստասէր Հայրապետը շատ հակիրճ և կտրուկ պատասխան մը կու տայ՝ պարզ անոնց խառնիխուռն դրած առարկութիւնները զանազանելով. «Ոմանք «Ի կրիցն բնականք ասին, որպէս քաղցն «և ծարաւ և քունն և հոգ և երկիւղ և «տգիտութիւն՝ են»։ «Իսկ ոմանք յե-

1. Հայրապետս ալ Նոյնպէս կը համարէ որ Քրիստոս իբրեւ մարդ կ'անդիստանար բաներ մը, ինչպէս վերջին դատաստանին օրը. են. Թերևս ազդուած է այն՝ ոչ ուրիշ՝ այլ պարագայական պատասխանէն, զոր Ս. Հարց Աղողիմարի կու տային՝ ի Քրիստոս բանաւոր մեղք

« տամտականքն ի մեզ եղին, որպէս մեղք, « և մահ՝ պատուհասս արարչէն »:

Բնականքն Աղամ ևս ունէր, կ'ըսէ, և կը շարէ շատ ապացոյցներ, իսկ Աղամայ անմահութիւնը շնորհք էր և ոչ պահանջ բնութեան, բայց այս խնդրոյս մասին Հայրապետս տարբեր լուծում կու տայ:

Յետ այս պատասխանին « զի՞նչ զար- « մանք են թէ և Փրկիչն սրբօք ի կեն- « ցադավարին ընդ մարդկան վարեցաւ, « ուրանօր և կամեցաւ, և յորժամ և որ- « քան ». այս խօսքերով և ուրիշ վկա- յութեամբ ևս կը հաստատէ թէ Քրիստոս ձգատ իշխանութիւն ունէր իւր կրից վրայ: « Բանն Աստուծոյ ինքնիշխան կամօք... « յորժամ կամէր ինքն յայնժամ ակնար- « կէր մարմնոյն իւրոյ յառաջ ունել զըր- « նականն ». և ապա զեղեցիկ վկայու- թեամբ վճռական խօսքերով կը հաստատէ կաթողիկէ ճշմարտութիւնը:

« Ճշմարտութիւն էր և երևումն, ճշմար- « տութիւն էր և երեւանն. ճշմարտութիւն « էր և կրելն, ճշմարտութիւն էին կիրքն »:

Գեղեցիկ ոսկեղէն խօսքեր, կնիք հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառութեան:

Ճառիս այս երկրորդ մասին մէջ Օձնե- ցին իմաստասիրական խնդիրներ ևս կը շօշափէ հոգւոյն և զգայարանաց վրայ տալով որոշ զանազանութիւններ. ունի ճոխ բառամթերք մը, թէպէտ քիչ մը հեղինարան:

Որոշ և վճռական փաստեր ունի նաև Քրիստոսի տնօրինականաց դեռ անորոշ մասերու վրայ ևս: Մասնաւոր քննութիւն- ներ կը կատարէ անապական և ապական- նացու կարեաց վրայ, մանաւանդ ի մե- ղաց առաջ եկած կրից վրայ, և անուղ- ղակի շահեկան տեղեկութիւններ կու տայ Աղամայ անկման վարդապետութեան վրայ: Օձնեցին թէպէտ մեծ ազդեցութիւն կրած

է նախնի Յոյն և Հայ Հայրերէն, բայց նա ազատ մեկնիչ մ'է անոնց. սուր և գիտաւոր հետեանքներ հանդիսանոց ընդ- հանուր խօսքերէն. ունի յստակ կուռ և պարզ ապացոյցներ, և առատ աղբիւր է աստուածաբանական շատ սահմաններու և վկայութեանց. մէկ խօսքով Յոյն Ս. Հարց բունին վրայ պատուաստուած հայ զօրեղ բարունակ մ'է:

Ս. Հայրապետը, իբր վերջաբան իւր ճառին, կը հրաւիրէ զՔրիստոս ինքն՝ որ մեզ ուսուցանէ. « Եւ զայս բանից արժատս ինքն իսկ եկեալ ուսուցէ մեզ Տէր », զե- ղեցիկ ամփոփում մ'ընելով Քրիստոսի բեր- նով այս վերջի մասին, և հրաւէր կար- դալով իւր մոլորեալ որդւոց՝ լսել Քրիս- տոսի ձայնին՝ քան իրենց երեակայու- թեանց:

Հուսկ առ Քրիստոս համառօտ մաղ- թանքով մը մը փակէ, որպէս զի « Ճառ « խաչի քո (Քրիստոս) ժողովեացէ լինել « ժառանգորդ Արքայութեան քում »:

ԵՐ. Վ. ՅԱՎԱՆԱԲԵՍԵԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼ՝ ընդհանուր առմամբ՝ կը նշանակէ ի գործ դնել մարդու բարձրա- գոյն եւ ազնուական մասին վրայ՝ իր կենաց առջի տարիներուն պաշտօն մը, ճիշդ ինչպէս դայեակը կամ մայրը կը կատարէ անոր կազմուածքին վրայ, երբ սա դեռ թարմ է եւ անելու ճամբու մէջ կը գտնուի: Կը նշանակէ ի գործ դնել զայն այնպէս՝ ինչպէս որ մայրը կամ դայեակը եւեթա- դրելով մանկան մէջ մարդկային մարմնոյն բոլոր գործարանները ամբողջ եւ առողջ՝ ուրիշ բան չ'ընել եթէ ոչ արծարծել անոնց մէջ յառաջախաղաց ու կանանաւոր անում մը, մինչեւ որ հասնի այրական կազմու- թեան:

որով և հոգի պաշտպանելով՝ իբր ազացոյց առած Ա- լեասարանի այն խօսքը թէ « Եւ ոչ Որդի բայց միայն Հայր »: զոր ոչ թէ չէր գիտեր, այլ լուսնէր պատուէր ի Հօրէ՝ զայն մեզ յայտնելու: